

apropa cultura

Dossier pedagògic

Arts visuals

L'art com a generador de benestar i alegria

Autors: Albert Bataller, Ferran Gassiot i Arume Calvo

Aquesta documentació ha estat elaborada després de
la sessió de formació Educa amb l'Art del 15 de novembre 2014

1. Informació

Nom del Taller: "Taller de Vídeo art i autoretrat per a persones en risc d'exclusió social"

Beneficiaris: persones en risc d'exclusió social

Talleristes: Albert Bataller, Ferran Gassiot i Arume Calvo

Calendari: 14 sessions presencials de 2 hores cadascuna

Contacte: tallerdevideoarte@gmail.com

2. Resum

El **Taller de Vídeo art i Autoretrat dirigit a col·lectius en risc d'exclusió social** és un projecte educatiu realitzat pels artistes visuals Albert Bataller, Ferran Gassiot i Arume Calvo, dins del marc d'activitats educatives de l'Obra Social "la Caixa", que posa en contacte col·lectius en risc d'exclusió social amb l'art a través d'una proposta concreta: **la realització per part de cada participant d'un autoretrat a través del vídeo art.**

3. Beneficiaris

El taller està especialment indicat per a aquelles persones que tinguin dificultats per articular els seus conflictes verbalment. El vídeo art, i l'art en general - permet que els participants explorin sentiments, actituds, fantasies, experiències i records que no sigui fàcil d'accedir-hi verbalment.

L'avantatge del vídeo art és que permet parlar del conflicte sense fer-ho directament, respectant així les defenses de les persones. El llenguatge de les imatges és més indirecte i pot proporcionar més seguretat. El material artístic creat - el vídeo art - ofereix als beneficiaris del Taller un mitjà segur per a expressar i contenir en un espai extern tangible - l'obra - sentiments i emocions que resulten difícils de suportar o verbalitzar.

4. Objectius

Objectiu general

L'objectiu del projecte és possibilitar la contenció, expressió, exploració i resolució d'emocions conflictives del les persones en risc d'exclusió social, a través de les imatges i objectes artístics creats en el Taller.

Objectius específics

- Augmentar l'autoestima i confiança en ells mateixos
- Apropar col·lectius en risc d'exclusió social al llenguatge audiovisual i als valors que li són inherents: les habilitats artístiques i comunicatives, el treball en equip.
- Promoure el seu desenvolupament personal i social, aprofitant el tema de l'autoretrat com a forma de projecció personal cap als altres.
- Apropar de forma pràctica el vídeo art a col·lectius en risc d'exclusió social.
- Explorar l'auto-concepte i la percepció que tenen els alumnes d'ells mateixos per tal de potenciar la seguretat interpersonal i l'autoestima.
- Fomentar el treball en equip per tal de potenciar la cohesió grupal.
- Desenvolupar les habilitats artístiques i expressives dels participants.
- Donar l'oportunitat a persones estigmatitzades per la societat, que normalment estan al marge de l'art, s'hi involucrin i hi participin.

5. Trajectòria

El Taller d'Autoretrat i Vídeo art s'ha realitzat des de **2009** a **CaixaForum de Barcelona, Lleida, Tarragona, Girona i Madrid amb persones en risc d'exclusió social**: persones amb trastorns de salut mental, persones amb discapacitat intel·lectual així com persones sense sostre de diferents albergs que en algun moment han viscut al carrer, dones maltractades i gent gran. L'autoretrat i el vídeo art els va permetre a les persones amb risc d'exclusió social explorar la percepció que tenien de si mateixos, potenciant l'autoestima i la seguretat interpersonal. La valoració del projecte va ser molt positiva, tant per la qualitat de les peces realitzades com per les conclusions que van expressar en les entrevistes personals i debats realitzats posteriorment.

6. Proposta del Taller

6.1. Autoretrat a través del vídeo art

Realitzar un **autoretrat a través del vídeo art** consisteix en **representar** aspectes de la **persona** a través del llenguatge artístic del **vídeo art**.

***Persona** designa un ésser concret, amb un conjunt de característiques físiques úniques que li permet diferenciar-se dels altres, abastant tant els seus **aspectes físics** com **aspectes psíquics** (estat d'ànim, el caràcter, la forma d'actuar de les persones, les qualitats i facultats que té la persona, com la raó, els sentiments i els valors que el distingeix dels altres éssers).*

***Representar** és fer present quelcom a la imaginació d'algú amb paraules i/o imatges.*

En aquest taller cada alumne **representarà** aspectes de la seva **persona** utilitzant diferents **suports**. Els diferents **aspectes de la persona** que podem **representar** són: cos, nom, vida, personalitat, ideologia, gustos, pors, objectes, ment, veu, cv, etc. Els diferents suports o llenguatges artístics que podem usar per realitzar l'autoretrat són: text, imatge, so, vídeo, performance, instal·lació, poesia, etc. Diferents **suports** reflecteixen diferents aspectes de la **persona**.

6.2. L'autoretrat

La representació de la **persona** permet que es vegi a si mateix des de fora, i alhora explorar la ressonància de la seva representació en l'altre.

¿Perquè l'autoretrat com a eina per a la millora social?

- L'autoretrat implica un procés creatiu d'auto-representació on l'individu pren distància de la seva persona per poder explicar-se i representar-se. Les decisions de què i com seleccionar aspectes determinants de la seva identitat -el retrat- revelen les seves preocupacions i conflictes més profunds.
- L'exercici de la auto-referència implica un procés de reflexió i acceptació de les relacions i situacions que voluntàriament o involuntàriament determinen la seva condició.
- L'autoretrat és un mirall on es treuen les problemàtiques enrere esmentades des de les històries personals i la percepció individual.

6.3. El Vídeo art

En aquest Taller explorarem els diferents tipus de suports i aspectes de la **persona**, per finalment realitzar una representació d'un mateix usant el suport del vídeo. El **Vídeo art** permet usar i combinar diversos **suports** alhora, és doncs un **intermèdia**.

Definició del Vídeo art:

El **Vídeo art** és un moviment artístic, sorgit als Estats Units i Europa cap a 1963, vivint el seu apogeu en els anys seixanta i setanta del segle XX, tot i que encara manté la seva vigència. Va experimentar les diferents tendències de l'època, com fluxus (amb el qual es relaciona especialment), l'art conceptual, les performances o el minimalisme. El vídeo art és un tipus d'art que es basa en imatges en moviment i es conforma de vídeo i / o dades d'àudio. (No s'ha de confondre amb la producció de la televisió o el cinema experimental.) El **Vídeo art** pot prendre moltes formes: gravacions que s'emeten, vídeos a galeries o altres llocs, o distribuïts com cintes de vídeo o discs de DVD; instal·lacions escultòriques, que poden incorporar un o més aparells de televisió o monitors de vídeo, visualització d'imatges i so 'en viu' o gravats; i actuacions en què s'inclouen les representacions de vídeo.

Intermèdia va ser un concepte utilitzat pels mitjans dels anys seixanta per l'artista Fluxus Dick Higgins per a descriure les activitats sovint confuses i interdisciplinàries que es produeixen entre els gèneres que es va imposar en la dècada de 1960. Per tant, les àrees com ara les que hi ha entre el dibuix i la poesia o entre la pintura i el teatre podria ser descrit com intermèdia. Amb aparicions repetides, aquests nous gèneres entre gèneres podrien desenvolupar els seus propis noms (per exemple, la poesia visual, art de performance o vídeo art).

Característiques del Vídeo art:

- El vídeo art més que narrar històries expressa estats d'ànim, passions, somnis, conceptes, sentiments i al·lucinacions que provoquen a l'espectador; és creat per un artista sense importar de quina disciplina provingui i no forçosament ha de dominar la tècnica del vídeo. Dante Hernández
- Es tracta d'una disciplina artística que utilitza nous suports: mitjans digitals (analògics en el seu moment) i la pantalla televisiva, amb finalitats artístiques, quedant la seva existència estretament lligada a la televisió, així com a les arts de l'espectacle (cinema, teatre, dansa, música).
- Combat la banalitat de la televisió com a mitjà de masses i intenta allunyar-se dels llits comercials.

- Està lligat explícitament a les avantguardes artístiques, de les que recolliran l'esperit crític, l'actitud rupturista, innovadora i experimental (Com ja vam comentar: el pop amb el seu repertori iconogràfic i la seva barreja de llenguatges, el minimalisme, el cinema abstracte i surrealista, més tosos els istmes de les primeres avantguardes)
- No sol complir les normes convencionals del llenguatge cinematogràfic atès que no compta ni amb actors ni amb diàlegs.
- Manipulació de colors i formes, efectes gràfics, absència de narrativitat -en el sentit cinematogràfic-

Vídeo-artistes de referència: Nam June Paik, Marina Abramović, Bill Viola, Peter Campus, Pipilotti Rist, David Hall, Francis Alÿs, Peter Campus, etc.

Perquè el Vídeo art com a eina per a la millora social?

- El vídeo art és un mitjà artístic que possibilita una nova eina d'expressió i comunicació. Aspectes d'aquest mitjà artístic com la narrativa, el ritme, el moviment i el tractament del temps permeten una aproximació innovadora al tradicionalment estàtic autoretrat pictòric.
- El vídeo art permet explorar la identitat en tota la seva complexitat i fluïdesa i per tant, permet realitzar autoretrats igualment metamòrfics.
- L'autoretrat a través del vídeo art possibilita al participant canalitzar les seves emocions, explorar noves formes de comunicar-se i utilitzar-lo com a eina de creixement personal.
- En l'àmbit social, els autoretrats i la seva difusió seran una manera de visualitzar clarament les problemàtiques que afecten el col·lectiu sempre i quan l'autor de l'obra doni el seu consentiment al Centre participant. Això serà també una mesura per conscienciar i sensibilitzar a la comunitat en general.

7. Metodologia del Taller

El Taller està dividit en dues fases: investigació artística i realització audiovisual.

En la **Fase d'Investigació artística** introduïm, reflexionem i posem en pràctica els conceptes d'autoretrat i vídeo art. En aquesta fase visionem vídeo arts i realitzem exercicis creatius relacionats amb l'autoretrat.

En la **Fase de Realització audiovisual** l'alumne realitza el seu autoretrat en vídeo art usant les eines adquirides en la primera fase. Aquesta fase està dividida en 5 blocs temàtics:

- Bloc 1: "Guió i storyboard"
- Bloc 2: "Planificació"
- Bloc 2: "Rodatge"
- Bloc 3: "Edició"
- Bloc 4: "Presentació de les Obres"

7.1. Fase d'investigació artística

Autoretrat a través del dibuix

Descripció: Exploració de l'autoretrat del cos a través del dibuix.

Objectiu: introduir l'auto-representació més bàsica de la persona: forma i figura del cos a través del dibuix.

Material necessari: paper i llapis

Duració: ½ hora

Metodologia:

1. **Autoretrat a través de la memòria:** dibuixar-se sense mirall, usant la memòria com a plantilla (la imatge que tinc de mi mateix). La memòria actua com a mirall.
2. **Autoretrat amb mirall:** dibuixar-se prenent com referència la meua imatge en un mirall.
3. **Retrat a través de la mirada de l'altre:** Com em veuen els altres? Com em sent que algú em dibuixi? Es semblarà a com jo m'he dibuixat? En aquest exercici el company de davant et realitza un retrat. Quan ha acabat tu fas el mateix. En acabar us intercanvieu els dibuixos i compartiu com us sentiu.
4. **Autoretrat abstracte:** Dibuixa't a tu mateix de forma abstracta.

La meua ombra

Descripció: Exploració de l'autoretrat del cos a través del dibuix.

Objectiu: introduir el l'auto-representació més bàsica de la persona: forma i figura del cos a través del dibuix.

Material necessari: paper "kraft" i llapis de colors

Duració: ½ hora

Metodologia:

Dibuixem la nostra silueta en un paper "kraft" fent servir el meu cos o part del meu cos com a plantilla. Posteriorment intervenim la ombra amb dibuixos, colors, paraules, etc.

La meva màscara

Descripció: construir una màscara per explorar les personalitats

Material necessari: cartó i retoladors de colors

Duració: ½ hora

Metodologia:

Qui seria si pogués triar ser un altre? I com se sent ser un altre? Quina relació hi ha entre el meu jo i el meu altre jo? Els alumnes realitzen una màscara a partir d'una làmina de cartó, retallant la forma i pintant la màscara. Un cop acabada es proposa que presentin la seva màscara davant del grup.

Collage amb revistes

Descripció: tècnica del collage amb revistes

Material necessari: revistes, tisores, cola, cartolines.

Duració: ½ hora

Metodologia:

Els usuaris retallen fotografies de revistes aleatòriament i fan un collage amb elles. En acabar els hi posen títol a l'obra i presenten la seva creació davant del grup.

Llibre de fotografia

Descripció: treballar el llenguatge visual

Material necessari: revistes, tisores, cola, cartolines.

Duració: ½ hora

Metodologia:

Es demana als participants que observin diversos llibres de fotografia i que escullin una foto que els hi agradi i cridi l'atenció. A continuació cada participant escriu una història inventada per a la seva fotografia. Finalment es presenta la foto escollida, explicant el perquè de la selecció i es llegeix la història de cada foto.

Objecte personal

Descripció: explorar el passat a partir d'un objecte personal

Material necessari: paper i llapis

Duració: ½ hora

Metodologia:

Demandar als usuaris que portin un objecte personal i el presentin al grup com a punt de partida per apropar-nos als nostres records.

Relat Vital Il·lustrat

Descripció: triar els moments més importants per a realitzar un còmic de la teva vida

Material necessari: paper i llapis de colors

Duració: 1 hora

Metodologia:

Jo sóc el que he viscut i viu el que sóc. Per saber qui sóc he de saber el que he viscut! Com posar ordre a tota una vida? Què moments o records triar? I com dibuixar o representar aquests moments?

En aquest Exercici els usuaris van a treballar a partir del que han viscut, per construir el seu relat vital a través de dibuixos.

Qui sóc?

Descripció: treballar l'auto-representació

Material necessari: paper i llapis

Duració: ½ hora

Metodologia:

Respondre a les preguntes Qui sóc jo? Com sóc jo? Per què sóc com sóc? Com m'agradaria ser? Cada usuari demanarà que una altra persona que el conegui respongui a les preguntes: Qui és ell? Com és ell?

Poesia Visual amb Objectes

Descripció: treballar la poesia visual a través d'objectes per reflectir el meu món interior

Material necessari: objectes diversos

Duració: ½ hora

Metodologia:

Els objectes tenen poders, quan s'uneixen dos objectes es crea un nou significat, és màgia?
Situat tots els objectes en una taula, cada alumne surt i tria dos, els combina i explica el nou significat.

Transformar l'espai

Descripció: transformar l'espai per convertir-lo en una representació del que som.

Material necessari: espai i elements plàstics diversos

Duració: 1 hora

Metodologia:

Triar un espai i transformar-lo amb elements plàstics diversos per fer-ho propi, perquè sigui un reflex del teu món interior, això és, l'espai de la ment transferit a l'espai físic. Un cop l'espai està transformat demanar a l'alumne que s'introdueixi en aquest espai i decideixi que hi vol fer.

Poesia

Descripció: treballar la poesia escrita

Material necessari: paper i llapis de colors

Duració: ½ hora

Metodologia:

En una taula situem una selecció de "haikus" o poesies, els alumnes en trien un/a i la interpreten. Es pot fer el mateix exercici amb les poesies escrites pels participants.

7.2. Fase de realització audiovisual

Guió: s'espera que a partir de la fase d'investigació artística cada participant realitzi un guió de l'obra que vol realitzar.

Planificació: Un cop desenvolupat el guió es procedeix a planificar el rodatge, donant especial importància a les necessitats materials, localitzacions i calendari del mateix.

Rodatge: El rodatge consisteix en el registre en vídeo de les escenes que el participant ha elaborat en el guió. En aquesta fase del Taller és molt interessant potenciar la col·laboració entre els participants.

Edició: un cop finalitzat el rodatge el següent pas serà triar els plànols que s'utilitzessin en l'obra i amb l'ajuda d'un programa d'edició de vídeo (Movie Maker, Adobe Premiere, Fina Cut, etc.) s'ordenaran els clips de vídeo i s'afegiran els efectes de vídeo i sons escollits, així com el títol i crèdits de l'obra.

Visionat: una vegada acabades totes les obres, es realitzarà un DVD amb totes elles i es visionaran en presència de tot el grup participant i, si ho desitgen, d'amics i familiars. Cada participant decideix en aquesta fase del taller de fer amb la seva obra: si vol mostrar, a qui vol mostrar, etc.